

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра міжнародних відносин

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

(Майя НІКОЛАЄВА)

sergeev 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу»

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти *Перший (бакалаврський)*

Галузь знань: 29 – Міжнародні відносини

Спеціальність: 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
(код і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

(назва ОПП/ОНП)

Робоча програма навчальної дисципліни «Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу». Одеса: ОНУ, 2024. 17 с.

Розробник: **Захарченко Алла Миколаївна, к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин**

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол № 1 від. "29" серпня 2024 р.

Завідувач кафедри _____ (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Погоджено із гарантом ОПП Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії _____ (Юлія МАЙСТРЕНКО)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету міжнародних відносин, політології та соціології

Протокол № 1 від. "30" серпня 2024 р.

Голова НМК _____ (Олег ХОРОШИЛОВ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол № _____ від. "   " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол № _____ від. "   " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

1. Опис навчальної дисципліни
«Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Очна форма навчання</i>	<i>Заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 3	Галузь знань <u>29 Міжнародні відносини</u> Спеціальність <u>291 Міжнародні відносини,</u> <u>суспільні комунікації та</u> <u>регіональні студії</u> Рівень вищої освіти: <i>Перший (бакалаврський)</i>	<i>Обов'язкова / Дисципліна вільного вибору</i>	
		Обов'язкова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		4-й	-й
		<i>Семестр</i>	
		8-й	-й
		<i>Лекції</i>	
		18 год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		12 год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	год.
Форма підсумкового контролю: <i>іспит</i>			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу» - формування у здобувачів комплексного уявлення про основні проблеми безпеки та вузли протиріч у регіоні Близького та Середнього Сходу.

Завдання курсу: розглянути основні регіональні конфлікти, зокрема, арабо-ізраїльський, їхні причини, перебіг та спроби врегулювання; висвітлити проблеми стабільності в зоні Перської затоки; вивчити проблему ісламського фундаменталізму та її вплив на регіональну ситуацію; проаналізувати сучасний стан курдської проблеми; надати комплексну уяву про невоснні аспекти безпеки близькосхідного регіону; дослідити регіональні трансформації після «Арабської весни» та пов'язані із нею проблеми безпеки (громадянські війни в Сирії, Лівії, Ємені та ін.); виявити стан загрози, що являє собою гонка озброєнь та розповсюдження зброї масового ураження; проаналізувати інтеграційні процеси на Близькому та Середньому Сході; дослідити політику глобальних акторів щодо проблем регіональної безпеки.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних **компетентностей**:

1. Здатність вчитись та оволодівати сучасними знаннями (ЗК3).
2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК4).
3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК9).
4. Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК13).
5. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень (СК4).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

- Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН 02).
- Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень (РН 04).
- Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях (РН 06).

3. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I

Арабо-ізраїльський конфлікт. Проблеми безпеки в зоні Перської затоки.

Тема 1. Місце близькосхідного регіону у глобальній світовій політиці.

Наукова та політична актуальність курсу “Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу”. Предмет, методи та основні завдання курсу. Сучасні світові процеси: глобалізація та регіоналізація міжнародних відносин. “Регіон” та “регіональна безпека”. Місце близькосхідного регіону у глобальній світовій політиці: стратегічний та гео економічний аспекти. Геополітичні кордони регіону. Близькосхідна система міжнародних відносин крізь призму системного аналізу. Регіональні центри сили та боротьба за лідерство. Зовнішні фактору впливу на близькосхідну систему. Типологізація проблем безпеки Близького та Середнього Сходу: військові/традиційні (регіональні конфлікти, розповсюдження ЗМУ та ін.) та невійськові/структурні (демографічна, соціально-економічна та ін.); їхня еволюція у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Причини підвищеної конфліктогенності регіону. Близький Схід в системі українських зовнішньополітичних пріоритетів. Миротворчі та посередницькі можливості України в регіоні.

Тема 2. Арабо-ізраїльський конфлікт.

Арабо-ізраїльський конфлікт – найтриваліший із світових регіональних конфліктів новітнього часу. Генеза та еволюція палестинської проблеми. Арабо-ізраїльські війни другої половини ХХ століття: причини та наслідки. Близькосхідний конфлікт у контексті “холодної війни”. Палестинський націоналізм та Організація Визволення Палестини. Ізраїль у регіональному балансі сил. Мирні угоди Ізраїлю з Єгиптом (1979 р.) та Йорданією (1994 г.). Близькосхідний мирний процес 1990-х років: міжнародні та регіональні передумови. Мадридська мирна конференція 1991 р. “Мирний процес Осло” (1993–2000 рр.) та його підсумки. Ізраїльсько-сирійський та ізраїльсько-ліванській переговорні треки. Друга інтифада та її наслідки. План близькосхідного мирного врегулювання “Дорожня карта”. Міжнародний “Квартет” посередників (США, ЄС, Росія, ООН). Перемога ХАМАСу на парламентських виборах в ПНА у 2005 р. та її вплив на перспективи врегулювання конфлікту. Війна Ізраїлю проти “Хизбалли” 2006 р. Операції Ізраїля проти ХАМАСу. Основні проблеми арабсько-ізраїльського врегулювання на сучасному етапі: Єрусалим, біженці, єврейські поселення на Західному березі. «Авраамські угоди» 2020 р. Війна Ізраїлю проти ХАМАСу 2023-2024 рр.

Тема 3. Проблеми регіональної стабільності в зоні Перської затоки та Афганістані.

Зона Перської затоки: регіональні центри сили та особливості розвитку політичної ситуації. Країни Аравійського півострова в регіональній підсистемі міжнародних відносин. Ісламська революція в Ірані 1979 р. та її наслідки. Джерела протиріч між Іраном та Іраком. Ірансько-іракська війна 1980–1988 р. Регіональний і міжнародний аспекти агресії Іраку проти Кувейту 1990 р. Війна у Перській затоці 1991 р. Нове розташування сил на Близькому та Середньому Сході після війни. Режим санкцій щодо Іраку та еволюція іракської проблеми у 1990-ті роки. Події 11 вересня 2001 р. та їхній вплив на еволюцію близькосхідної стратегії США. Військова операція США в Афганістані (2001-2021 рр.); сучасна ситуація в країні. Рух “Талібан”. Військова операція США та Великобританії в Іраку у 2003 р. та її вплив на регіональні процеси. Позиція близькосхідних країн, ЛАД, Росії та європейських держав; позиція арабських країн та міжнародної спільноти. Етноконфесійні проблеми сучасного Іраку та проблеми політичної стабільності країни.

Тема 4. Курдська проблема: історія та сучасність.

Витоки курдської проблеми та її еволюція у другій половині ХХ - на початку ХХІ ст. Політика Туреччини в національному питанні та проблема курдів. Діяльність політичних партій та організацій турецьких курдів. Сучасний стан курдської проблеми у Туреччині. Місце курдського національного питання в політичному житті Іраку. Боротьба іракських курдів за свої національні права. Еволюція курдської проблеми в Іраку після повалення режиму Саддама Хусейна. Курдська автономія в Іраку. Еволюція курдського питання після «Арабської

весни». Сирійські курди на сучасному етапі. Міжнародний аспект курдської проблеми. Перспективи курдської державності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Проблема ісламського фундаменталізму. «Арабська весна».

Тема 5. Проблема ісламського фундаменталізму та радикалізму.

Причини політизації ісламу в останній третині ХХ століття. Визначення та диференціація понять: «політичний іслам», «ісламський фундаменталізм», «ісламістський екстремізм» та «ісламістський тероризм». Основні причини поширення радикальної ісламістської ідеології на Близькому Сході. Радикальні ісламістські угруповання («Братимусульмани», ХАМАС, «Хизбалла», «Ісламська держава»): витоки, ідеологія та діяльність. Протидія ісламському радикалізму в арабських країнах. Міжнародна боротьба із ісламістським тероризмом: проблеми та перспективи.

Тема 6. Гонка озброєнь та проблема розповсюдження зброї масового ураження в регіоні.

Мілітаризація та гонка озброєнь як ключова проблема безпеки Близького та Середнього Сходу. Причини мілітаризації країн регіону та її вплив на регіональну безпеку. Іранська ядерна програма: історія та сучасний стан. Позиція США, ЄС, Росії, Китаю, арабських держав та Ізраїлю щодо ядерної програми Ірану. Угоди 2015 р. Вихід США із СВПД. Загроза розповсюдження зброї масового ураження в регіоні: перспективи, ризики й можливі сценарії розвитку подій.

Тема 7. «Арабська весна». Невійськові проблеми регіональної безпеки.

Проблеми модернізації, демократизації та політичної лібералізації країн арабсько-мусульманського світу. Революції в Тунісі, Єгипті та Лівії 2011 р.: причини та наслідки. Заворушення в Бахреїні. Громадянські війни в Сирії, Лівії та Ємені: регіональний та міжнародний аспекти. Проблема ісламського радикалізму в контексті «Арабської весни». Феномен «Ісламської держави». Трансформація регіонального балансу сил після «Арабської весни». Зміна регіональних центрів сили. Загострення сунітсько-шиїтських протиріч. Причини посилення міжнаціональної та міжконфесійної ворожнечі.

Соціально-економічна нестабільність та нерівномірний економічний розвиток близькосхідних країн. Високі темпи зростання населення Близького Сходу та пов'язані із цим фактори нестабільності (безробіття та ін.) Проблема водних ресурсів як джерело територіальних протиріч та конфліктів. Екологічна ситуація в регіоні, спустошення земель та продовольча криза. Енергетична безпека Близького Сходу. Проблема освіти.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

Регіональні організації та глобальні актори в контексті проблем близькосхідної безпеки

Тема 8. Інтеграційні процеси на Близькому Сході та їхня роль у зміцненні регіональної безпеки.

Процеси регіональної інтеграції на Близькому та Середньому Сході. Панісламізм і панарабізм: дві альтернативні концепції інтеграції арабсько-мусульманського світу. Питання єдності мусульманського світу в доктрині панісламізму. Організація Ісламського Співробітництва: програмні уставки та структура. Ідеологія панарабізму: витоки, еволюція та сучасний стан. Проблема арабської єдності. Основні регіональні та субрегіональні організації на Арабському Сході. Ліга арабських держав (ЛАД): передумови створення та основні завдання. Підходи Ліги щодо арабсько-ізраїльського конфлікту та інших проблем безпеки Близького Сходу. Оцінки ефективності діяльності ЛАД. Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) та її внесок у створення системи безпеки на Аравійському

півострові. Союз Арабського Магрибу (САР): основні напрямки політичної та економічної діяльності.

Тема 9. Політика глобальних акторів щодо проблем безпеки Близького та Середнього Сходу.

Геополітичні та економічні інтереси найвпливовіших світових акторів у регіоні. Близький Схід – зона національних інтересів США. Еволюція політики Сполучених Штатів щодо проблем регіональної безпеки у 1990-ті – на початку XXI століття. Близькосхідна політика адміністрацій Дональда Трампа та Джо Байдена. Близький Схід та Європа: особливості історичних та економічних зв'язків. Особливості вироблення спільної європейської політики щодо Близького Сходу. Роль КНР в регіональних процесах. Близькосхідний вимір зовнішньої політики РФ. Спільне і відмінне в підходах глобальних акторів до вирішення найгостріших регіональних проблем: громадянські війни в Сирії, Ємені та Лівії; іранської ядерної програми; арабсько-ізраїльського конфлікту та ін.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	лаб	ср		л	п	лаб	ср
Модуль 1.										
Змістовий модуль 1. Арабсько-ізраїльський конфлікт. Проблеми безпеки в зоні Перської затоки.										
Тема 1. Місце близькосхідного регіону у глобальній світовій політиці.	8	2	-		6					
Тема 2. Арабо-ізраїльський конфлікт.	8	2	2		4					
Тема 3. Проблеми регіональної стабільності в зоні Перської Затоки та Афганістані.	10	2	2		6					
Тема 4. Курдська проблема: історія та сучасність.	8	2	-		6					
Разом за змістовим модулем 1	34	8	4		22					
Змістовий модуль 2. Проблема ісламського фундаменталізму. «Арабська весна».										
Тема 5. Проблема ісламського фундаменталізму та радикалізму.	10	2	-		8					

Тема 6. Гонка озброєнь та проблема розповсюдження зброї масового ураження в регіоні.	10	2	-		8					
Тема 7. «Арабська весна». Невійськові проблеми регіональної безпеки.	12	2	4		6					
Разом за змістовим модулем 2	32	6	4		22					
Змістовий модуль 3. Регіональні організації та глобальні актори в контексті проблем близькосхідної безпеки.										
Тема 8. Інтеграційні процеси на Близькому Сході та їхня роль у зміцненні рег. безпеки.	12	2	-		10					
Тема 9. Політика глобальних акторів щодо проблем Безпеки Близького та Середнього Сходу.	12	2	4		6					
Разом за змістовим модулем 3	24	4	4		16					
Усього годин	90	18	12		60					

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Арабо-ізраїльський конфлікт на початку XXI століття <i>Питання для обговорення</i> 1. Динаміка арабо-ізраїльського конфлікту у 2010-х рр. 2. ХАМАС: ідеологія та діяльність. Операції Ізраїлю проти ХАМАСу та війна 2023-2024 рр. 3. «Авраамські угоди» та процес нормалізації відносин між Ізраїлем та арабськими країнами. 4. Основні проблеми палестинсько-ізраїльського врегулювання на сучасному етапі.	2
2	Проблема розповсюдження ЗМУ у регіоні. Проблеми безпеки Афганістану. <i>Питання для обговорення</i>	2

	1. Гонка озброєнь та проблема розповсюдження ЗМУ на Близькому та Середньому Сході. 2. Іранська ядерна програма: сутність та історія проблеми. 3. Розвиток ситуації навколо іранської ядерної програми після 2015 р. 4. Рух «Талібан» та його роль у загостренні міжнародної ситуації на Середньому Сході. 5. Війна в Афганістані (2001-2021 рр.) та її наслідки.	
3	Безпекова ситуація і близькосхідному регіону після «Арабської весни». <i>Питання для обговорення</i> 1. Вплив «Арабської весни» на безпекову ситуацію в регіоні. 2. Конфлікт в Сирії: регіональний та міжнародний аспекти. 3. «Хизбалла»: ідеологія та участь в регіональних конфліктах. 4. Феномен «Ісламської держави» (ІД). 5. Громадянська війна в Лівії: причини та наслідки. 6. Громадянська війна в Ємені. Рух хуситів.	4
4	Політика глобальних акторів щодо проблем безпеки Близького та Середнього Сходу. <i>Питання для обговорення</i> 1. Підходи адміністрацій Д. Трампа та Д. Байдена до проблем близькосхідної безпеки. 2. Регіональна політика ЄС в контексті «Арабської весни». 3. Особливості близькосхідної стратегії Китаю. 4. Вплив РФ на безпекову ситуацію в регіоні.	4
<i>Формулювання щодо конкретних видів робіт не передбачено.</i>		
Разом		12

6. Теми практичних занять

Практичні заняття не передбачені.

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/індивідуальних завдань (рефератів)	Кількість годин
1	Тема 1. Місце близькосхідного регіону у глобальній світовій політиці. 1. Місце регіону Близького та Середнього Сходу у глобальній світовій політиці: стратегічний та геоекономічний аспекти. 2. Причини підвищеної конфліктогенності регіону. 3. Типологізація проблем регіональної безпеки. 4. Близькосхідна система регіональних відносин на сучасному етапі.	6
2	Тема 2. Арабо-ізраїльський конфлікт. 1. Арабо-ізраїльські війни другої половини ХХ століття: причини та наслідки.	4

	2. Близькосхідний мирний процес 1990-х років: міжнародні та регіональні передумови. «Мирний процес Осло». 3. ХАМАС: ідеологія та діяльність. Операції Ізраїлю проти ХАМАСу. 4. Основні проблеми палестинсько-ізраїльського врегулювання на сучасному етапі. 5. «Авраамські угоди» та процес нормалізації відносин між Ізраїлем та арабськими країнами.	
3	Тема 3. Проблеми регіональної стабільності в зоні Перської Затоки та Афганістані. 1. Регіон Перської затоки: геостратегічне та економічне значення. Регіональні центри сили. 2. Ірансько-іракська війна 1980–1988 р.: причини та наслідки. 3. Регіональний та міжнародний аспекти агресії Іраку проти Кувейту 1990 р. 4. Війна у Перській затоці 1991 р.: перебіг, особливості та наслідки. 5. Режим санкцій щодо Іраку та еволюція іракської проблеми у 1990-ті роки. 6. Війна в Іраку в 2003 р. та її вплив на регіональні процеси. Конституція 2005 р. 7. Військова операція США в Афганістані (2001-2014 рр.) та її наслідки.	6
4	Тема 4. Курдська проблема: історія та сучасність. 1. Витоки курдської проблеми. 2. Курдський рух в Туреччині у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. 3. Еволюція курдської проблеми в Іраку. 4. Сирійські курди після «Арабської весни».	6
5	Тема 5. Проблема ісламського фундаменталізму та радикалізму. 1. Ідеологія ісламського фундаменталізму: витоки та причини поширення в близькосхідному регіоні. 2. «Брати-мусульмани»: становлення та еволюція діяльності. 3. «Хизбалла»: ідеологія та участь в регіональних конфліктах. 4. Еволюція проблеми ісламського радикалізму після 11 вересня 2001 р. «Аль-Каїда». 5. Рух «Талібан» та його роль у загостренні міжнародної ситуації на Середньому Сході.	8
6	Тема 6. Гонка озброєнь та проблема розповсюдження зброї масового ураження в регіоні. 1. Проблема розповсюдження ЗМУ в регіоні. 2. Іранська ядерна програма: еволюція у 1979-2015 рр. 3. Розвиток ситуації навколо іранської ядерної програми після 2015 р.	8
7	Тема 7. «Арабська весна». Невійськової проблеми безпеки близькосхідного регіону. 1. Невійськові проблеми безпеки Близького Сходу (проблема демократизації та політичної лібералізації, соціально-економічна, демографічна та ін.). 2. Революції в арабських країнах 2011 р.: передумови та перебіг.	6

	3. Конфлікт у Сирії: регіональний та міжнародний аспекти. 4. Феномен «Ісламської держави» (ІД). 5. Громадянська війна в Лівії: причини та наслідки. 6. Громадянська війна в Ємені. Рух хуситів.	
8	Тема 8. Інтеграційні процеси на Близькому Сході та їхня роль у зміцненні регіональної безпеки. 1. Концепції інтеграції арабсько-мусульманського світу: панісламізм та панарабізм. Арабська єдність та її обмеження. 2. Організація ісламського співробітництва: основні завдання та напрямки діяльності. 3. Ліга арабських держав та її підходи до подолання проблем регіональної безпеки. 4. Рада співробітництва арабських держав Перської затоки. Катарська криза 2017 р.	10
9	Тема 9. Політика глобальних акторів щодо проблем безпеки Близького та Середнього Сходу. 1. Підходи адміністрацій Д. Трампа та Д. Байдена до проблем близькосхідної безпеки. 2. Регіональна політика ЄС в контексті «Арабської весни». 3. Особливості близькосхідної стратегії Китаю. 4. Вплив РФ на безпекову ситуацію в регіоні.	6
	<i>Один реферат із вищевказаного переліку обирається студентом на початку семестру та надсилається викладачу за місяць до закінчення курсу</i> <i>Обсяг реферату: 15 сторінок.</i> <i>Характеристика змісту: за змістом навчальної дисципліни.</i> <i>Вимоги до виконання та оцінювання: основна мета роботи – глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки реферату (дослідження). Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел – 15, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії.</i>	

Разом	60

9. Методи навчання

Словесні: лекції (проблемні, лекції-візуалізації, лекції з аналізом конкретних ситуацій та ін.), розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, обговорення проблемних ситуацій.

Наочні: у тому числі мультимедійні презентації, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень.

Практичні: рольові ігри; виконання індивідуальних завдань (підготовка та публічний захист рефератів).

10. Форми контролю та методи оцінювання

Методи поточного\періодичного контролю: усне опитування, оцінювання виконання індивідуальних завдань (рефератів), захист результатів індивідуальних завдань (рефератів).

Підсумковий контроль. Іспит (в усній формі).

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною Теоретична підготовка
шкалою

Практична підготовка

Відмінно

Здобувач освіти

володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями

може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі

Добре	достатньо володіє матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; аналізує навчальну інформацію, але допускає окремі неточності та незначні помилки	правильно вирішив більшість завдань; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні навички виконання завдання
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Місце регіону Близького та Середнього Сходу в глобальній світовій політиці.
2. Причини підвищеної конфліктогенності регіону. Типологізація проблем регіональної безпеки.
3. Близькосхідна система регіональних відносин на сучасному етапі.
4. Арабо-ізраїльські війни другої половини ХХ століття: причини та наслідки.
5. Близькосхідний мирний процес 1990-х років. «Мирний процес Осло».
6. ХАМАС: ідеологія та діяльність. Операції Ізраїлю проти ХАМАСу.
7. Основні проблеми палестинсько-ізраїльського врегулювання на сучасному етапі.
8. «Авраамські угоди» та процес нормалізації відносин між Ізраїлем та арабськими країнами.

9. Регіон Перської затоки: геостратегічне та економічне значення. Регіональні центри сили.
10. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр.: причини та наслідки.
11. Регіональний та міжнародний аспекти агресії Іраку проти Кувейту 1990 р.
12. Війна у Перській затоці 1991 р.: перебіг, особливості та наслідки.
13. Режим санкцій щодо Іраку та еволюція іракської проблеми у 1990-ті роки.
14. Війна в Іраку в 2003 р. та її вплив на регіональні процеси. Конституція 2005 р.
15. Ідеологія ісламського фундаменталізму: витoki та причини поширення в близькосхідному регіоні.
16. «Брати-мусульмани»: становлення та еволюція діяльності.
17. «Хизбалла»: ідеологія та участь в регіональних конфліктах.
18. Еволюція проблеми ісламського радикалізму після 11 вересня 2001 р. «Аль-Каїда».
19. Рух «Талібан» та його роль у загостренні міжнародної ситуації на Середньому Сході.
20. Війна в Афганістані (2001-2021 рр.) та перспективи стабілізації ситуації в країні.
21. Невійськові проблеми безпеки Близького та Середнього Сходу.
22. Революції в арабських країнах 2011 р.: передумови та перебіг.
23. Конфлікт у Сирії: регіональний та міжнародний аспекти.
24. Феномен «Ісламської держави» (ІД).
25. Громадянська війна в Лівії: причини та наслідки.
26. Громадянська війна в Ємені. Рух хуситів.
27. Гонка озброєнь та проблема розповсюдження зброї масового ураження в регіоні.
28. Іранська ядерна програма: сутність та історія проблеми.
29. Розвиток ситуації навколо іранської ядерної програми після 2015 р.
30. Витoki курдської проблеми. Курдський рух в Туреччині.
31. Еволюція курдської проблеми в Іраку та Сирії на початку ХХІ століття.
32. Концепції інтеграції арабо-мусульманського світу: панісламізм та панарабізм.
33. Організація ісламського співробітництва: основні завдання та напрямки діяльності.
34. Ліга арабських держав та її підходи до подолання проблем регіональної безпеки.
35. Рада співробітництва арабських держав Перської затоки. Катарська криза 2017 р.
36. Підходи адміністрацій Д. Трамп та Д. Байдена до проблем близькосхідної безпеки.
37. Регіональна політика ЄС в контексті «Арабської весни».
38. Особливості близькосхідної стратегії Китаю.
39. Вплив РФ на безпекову ситуацію в регіоні.
40. Близький та Середній Схід в системі зовнішньополітичних пріоритетів України.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний/періодичний контроль									Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів	
Змістовий модуль 1 (поточний контроль на лекціях та семінари)				Змістовий модуль 2 (поточний контроль на лекціях та семінари)			Змістовий модуль 3 (поточний контроль на семінарах)		Індивідуальне самостійне завдання		
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9			

4	4	4	4	4	4	4	4	4	24	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Захарченко А.М. Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». – Одеса: Астропринт, 2024. – 42 с.
2. Захарченко А. М. Силабус навчальної дисципліни «Проблеми регіональної безпеки Близького та Середнього Сходу». Одеса: ОНУ, 2024. 5 с.

14. Рекомендована література

Основна

1. Захарченко А.М. Реконфігурація регіональних альянсів на Близькому та Середньому Сході після «Арабської весни». *Політикус*. 2022. № 1. С. 140-147.
2. Захарченко А.М. Політика адміністрації Джо Байдена на Близькому Сході. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2022. № 43. С. 255-263.
3. Захарченко А.М. Відносини між США та ЄС в контексті проблем безпеки Близького Сходу в період президентства Д. Трампа. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 96-101.
4. Кияниця Л.Л. Конфліктогенність міждержавних відносин на Близькому Сході після «Арабської весни»: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2017. № 1-2. С. 43-48.
5. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Мегатренди в близькосхідному регіоні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2020. № 143. С. 4-14.
6. Нагайчук В.І. Сучасна криза на Близькому Сході: геополітичний аспект. *Східний світ*. 2019. № 1 (102). С. 85-115.

7. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Близький Схід як простір глобальної невизначеності: виклики для України. *Східний світ*. 2020. № 3. С. 87-108.
8. Пашков В., Міщенко В. Близький Схід на перетині геополітичних інтересів великих держав. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1(9). С. 18-33.

Додаткова

1. Безвершенко А.С. Громадянська війна в Сирії як складова геополітичного протистояння. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2016. № 11. С. 13-22.
2. Горобець І., Мартинов А. «Ісламська держава Іраку та Леванту» як проблема сучасних міжнародних відносин. *Зовнішні справи*. 2018. № 10. С. 16-22.
3. Досвід Ради співробітництва арабських держав Перської затоки у процесах історичного поступу близькосхідного регіону. Збірник наукових праць / За ред. В.О. Шведа. Київ, 2022. 160 с.
4. Елмаджуб А. Конфлікт в Лівії: причини і міжнародно-політичні наслідки. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2019. № 20. С. 58-64.
5. Жукорська Я.М. Ліга арабських держав: питання розвитку та перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 1. С. 45-48.
6. Завада Я. Формування ядерної програми Ірану з 1950-х років до президентства М. Ахмадінежада. *Вісник Львівського університету: Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2018. № 17. С. 155-160.
7. Замікула М.О. Криза навколо ядерної угоди з Іраном: інтереси та позиції ключових акторів. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 3-4. С. 38-45.
8. Захарченко А.М., Александрюк В.В. «Авраамські угоди» та перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 97-103.
9. Захарченко А.М. Боротьба за лідерство на Близькому Сході та нова геометрія регіональних відносин. *Актуальні питання української та всесвітньої історії: минуле та сучасність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 25 жовтня 2022 р.)*. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2022. С. 40-43.
10. Захарченко А.М. «Хизбалла» в регіональних процесах на Близькому Сході після «Арабської весни». *XXIV Сходознавчі читання А. Кримського: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 30-річчю Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України (Київ, 21 грудня 2021 р.)* Київ, 2021. С. 145-149.
11. Захарченко А.М. Політика США, ЄС і Росії в контексті основних проблем безпеки Близького Сходу та її врахування у політиці України: аналітична доповідь. Одеса: Фенікс, 2011. 56 с.
12. Захарченко А.М. Роль релігійного фактору на сучасному етапі палестинсько-ізраїльського конфлікту. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. № 94. С. 59-66.
13. Захарченко А.М. Арабо-ізраїльський конфлікт: проблеми врегулювання на сучасному етапі. Збірка статей. Одеса, Фенікс, 2009. 302 с.
14. Коппель О.А., Пархомчук А.Д. Геостратегічна трансформація Близького Сходу крізь призму інтересів України. *Регіональні студії*. 2019. № 17. С. 61-66.
15. Краснюк І.В. Наслідки «Арабської весни» у політиці Близького Сходу. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. № 23(2). С. 148-154.
16. Купрейчук В.Ю. Вплив сирійського конфлікту на політичні процеси близькосхідного регіону. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. № 124. С. 56-64.
17. Лімар В. Відродження Ісламського Емірату Афганістан у контексті повернення «Талібану» до влади. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 69-76.
18. Осадча Я. Єменський збройний конфлікт у регіональній та глобальній перспективі. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2018. № 16. С. 174-180.

19. Серушт Н. Розвиток курдської національної свідомості в умовах збройного конфлікту у Сирії. *Політичне життя*. 2018. № 3. С. 114-119.
20. Сіновець П.А., Гергієва В. Еволюція політики США до ядерної програми Ірану у XXI столітті: від Буша до Трампа. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2020. № 144. С. 23-33.
21. Скороход Ю.С. США і «Арабська весна». *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. № 134. С. 4-14.
22. Цебенко О.О., Капраль С.С. Роль міжнародних безпекових організацій у врегулюванні сирійського конфлікту. *Регіональні студії*. 2018. № 14. С. 106-110.
23. Швед В.О. «Арабська весна» у контексті сучасного трансформаційного процесу на Близькому і Середньому Сході. *Проблеми всесвітньої історії*. 2016. № 1. С. 109-123.
24. Beyond Islamists and Autocrats: Prospects for Political Reform Post Arab Spring / Ed. by S. Feuer. *Washington Institute for Near East Policy*. 2017. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/beyond-islamists-and-autocrats-prospects-political-reform-post-arab-spring>
25. Frisch H. Rethinking the Arab Spring: Winners and Losers. *Middle East Quarterly*. 2021. № 2. P. 42-50. URL: <https://www.meforum.org/middle-east-quarterly/pdfs/62397.pdf>
26. Gause G. America's New Realism in the Middle East. *Foreign Affairs*. 2022. July 6. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2022-07-06/americas-new-realismmiddle-east>
27. Institutionalized (In)security: Exploring the MENA Region's Governance Crisis / Ed. by A. Cellino, A. Ardemagni. *Geneva Center for Security Sector Governance*. 2021. URL: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/institutionalised-insecurity-exploring-mena-regions-governance-crises-32237>
28. Plebani A. New (and Old) Patterns of Jihadism: Al-Qaida, the Islamic State and Beyond. *Istituto per gli Studi di Politica Internazionale*. 2014. URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181221_EvolvingTerroristThreat.pdf
29. The Arc of Crisis in the MENA Region: Fragmentation, Decentralization and Islamist Opposition. Ed. by K. Mezran, A. Varvelli. *Atlantic Council*. 2018. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2018/10/arc_of_crisis_web_defdef_0.pdf
30. The Regional System: a Decade since the Upheaval, and Expanding Normalization / Ed. by S. Feuer. *Israeli Institute for National Security Studies*. 2021. URL: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2021/01/Chapter-3-1.pdf>

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
2. Arab Maghreb Union. URL: <https://maghrebarabe.org>
3. Gulf Cooperation Council. URL: <https://gcc-sg.org>
4. Israel Ministry of Foreign Affairs. URL: https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_foreign_affairs/govil-landing-page
5. Ministry of Foreign Affairs of the Islamic Republic of Iran. URL: <https://en.mfa.ir/>
6. Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Saudi Arabia. URL: <https://www.mofa.gov.sa/en/>
7. Organisation of Islamic Cooperation. URL: <https://www.oic-oci.org>
8. Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>
9. The Arab League. URL: <http://www.lasportal.org>
10. The European External Action Service. URL: <https://www.eeas.europa.eu/en>
11. The White House. Briefing Room. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room>
12. U.S. Department of State. Press Releases. URL: <https://www.state.gov/press-releases>

13. United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/>